

10. Zákon na ochranu zvířat proti týrání - ochrana pokusných zvířat

Zvířetem je dle tohoto zákona každý živý obratlovec, kromě člověka, nikoliv však plod nebo embryo. Pokusným zvířetem je živý obratlovec s výjimkou člověka, včetně samostatně se živících larválních forem a plodů savců od poslední třetiny jejich běžného vývoje, který má být, nebo je použit k pokusům. Za pokusné zvíře se považuje také zvíře, které je v ranějším stadiu vývoje, než je stadium samostatně se živících larválních forem a plodů savců od poslední třetiny jejich běžného vývoje, pokud má být zvířeti umožněno žít nad rámec tohoto stadia vývoje a v důsledku prováděných pokusů je pravděpodobné, že po dosažení tohoto stadia vývoje je postihne bolest, utrpení, strach nebo trvalé poškození. Za pokusné zvíře se považují také živí hlavonožci. Pokusem je dle zákona jakýkoli invazivní či neinvazivní úkon použitý na zvířeti určenému pro pokusné nebo jiné vědecké účely se známým nebo neznámým výsledkem, nebo pro vzdělávací účely, **které může zvířeti způsobit bolest, utrpení, strach nebo trvalé poškození, nejméně o intenzitě odpovídající vpichu jehly** podle běžné veterinární praxe. Pokusem se rozumí rovněž jakýkoli způsob jednání, který má nebo může vést k tomu, že se zvíře narodí nebo vylíhne, nebo že vznikne a je zachována geneticky modifikovaná linie zvířete v takovém stavu. Usmrcení zvířete pouze pro využití jeho orgánů nebo tkání se za pokus nepovažuje.

Ustanovení zákona, která upravují ochranu pokusných zvířat, jsou závazná pouze po tu část života zvířete, kdy je součástí pokusu. Použijí se tedy pouze v případech, kdy jsou pokusná zvířata používána nebo mají být použita k pokusům, nebo jsou specificky chována tak, aby mohly být jejich orgány nebo tkáně použity pro vědecké účely, a to do té doby, dokud pokusná zvířata nejsou usmrcena, umístěna do zájmového chovu nebo navrácena do vhodného přírodního stanoviště nebo chovu.

Dále se ustanovení zákona upravující ochranu pokusných zvířat nevztahují na případy, kdy jsou pokusná zvířata použita pro nepokusné úkony prováděné v zemědělství, nepokusné klinické veterinární úkony, veterinární klinická hodnocení požadovaná při registraci veterinárního léčivého přípravku, úkony prováděné pro účely uznaných chovatelských postupů, úkony jejichž hlavním účelem je identifikace zvířat a úkony, které pravděpodobně zvířeti nezpůsobí bolest, utrpení, strach ani trvalé poškození o intenzitě odpovídající nejméně bolesti utrpení, strachu nebo trvalému poškození způsobenému vpichem jehly podle řádné veterinární praxe.

Zákon ukládá všem uživatelům nahradit nebo omezit používání pokusných zvířat, v případech, kdy to lze učinit a zacházet s pokusnými zvířaty šetrně při jejich chovu, umístění, péči o ně a používání k pokusům. Chovat, dodávat nebo používat pokusná zvířata smí jen osoba, která je držitelem oprávnění k těmto činnostem. Osoba oprávněná dodávat pokusná zvířata je smí dodávat pouze osobě, která je oprávněna k používání pokusných zvířat, a to pouze z chovatelského zařízení, které je držitelem oprávnění k chovu pokusných zvířat. Oprávnění uděluje ministerstvo po splnění všech zákonných požadavků na základě žádosti podané na předepsaném formuláři. Oprávnění je udělováno na dobu určitou, první udělení oprávnění se vydává na dobu 3 let, každé další oprávnění se vydává na dobu 5 let. Pokusy mohou být prováděny pouze ve schválených zařízeních uživatele pokusných zvířat. Pokud to uživatel

pokusných zvířat vědecky odůvodní, může ministerstvo udělit výjimku a pokus může proběhnout na jiném místě než v pokusném zařízení.

Odborná způsobilost

Každý chovatel, dodavatel a uživatel pokusných zvířat je povinen mít v daném zařízení dostatečný počet zaměstnanců pro zajištění řádné péče o pokusná zvířata. Musí také zabezpečit, aby péči o pokusná zvířata vykonávaly osoby odborně způsobilé k provádění pokusů na pokusných zvířatech, péči o pokusná zvířata a usmrcování pokusných zvířat. Tyto musí být schopny rozeznat změny v chování pokusného zvířete a posoudit zjevné příznaky jeho zhoršeného zdravotního stavu, jakož i vhodnost, případně přiměřenost vnějšího prostředí ve vztahu ke zdravotnímu stavu pokusného zvířete a přijmout potřebná opatření. Odbornou způsobilost osoby provádějící tyto činnosti získají absolvováním kurzu odborné přípravy k provádění pokusů na pokusných zvířatech, péči o pokusná zvířata a usmrcování pokusných zvířat. Toto osvědčení vydává ministerstvo na 7 let.

Osoba, která bude navrhovat pokusy a projekty pokusů musí získat osvědčení o odborné způsobilosti k navrhování pokusů a projektů pokusů. Na základě tohoto osvědčení mohou tyto osoby provádět také pokusy na pokusných zvířatech, péči o pokusná zvířata a usmrcování pokusných zvířat. Navrhovat pokusy a projekty pokusů po získání odborné způsobilosti však mohou provádět pouze lékaři, veterinární lékaři a osoby s jiným vysokoškolským vzděláním v oblasti biologických oborů, pokud se během studia nebo postgraduálního studia prokazatelně seznámili s metodami chovu a práce na pokusných zvířatech, s jejich ochranou a vyhledáváním a používáním alternativních metod. Osvědčení o odborné způsobilosti k navrhování pokusů a projektů pokusů vydává ministerstvo na 7 let.

Schvalování pokusu

Vedoucí pokus vypracuje projekt pokusu a předloží jej odborné komisi uživatelského zařízení. Odborná komise zpracuje stanovisko o splnění podmínek pro schválení pokusu a předloží jej státnímu orgánu příslušnému ke schvalování projektů pokusů. Tím je věcně příslušné ministerstvo (*pokusy na volně žijících zvířatech - Ministerstvo životního prostředí, pokusy na zvířatech v kurzech na úseku ochrany zvířat proti týrání - Ministerstvo zemědělství, pokusy prováděné veřejnou výzkumnou institucí Akademie věd ČR - Akademie věd ČR, ...*). Pokud příslušný státní orgán povolí použití zvířat pro předložený projekt pokusu a projekt schválí, uvede ve svém povolení jeho číslo a dobu platnosti schváleného projektu pokusu. Povolení se stává nedílnou součástí projektu pokusu. Dozor nad plněním povinností stanovených chovatelům pokusných zvířat, dodavatelům pokusných zvířat a uživatelům pokusných zvířat vykonává Státní veterinární správa.

Specifické požadavky na pracovníky

Každý chovatel, dodavatel a uživatel pokusných zvířat musí mít v daném místě jednu či více osob zajišťujících dohled nad životními podmínkami pokusných zvířat v daném zařízení a péči o ně. Osoby zacházející s pokusnými zvířaty musí mít přístup k informacím o jednotlivých druzích pokusných zvířat, které jsou v zařízení umístěny a náležitou kvalifikaci.

Vedoucí projektu pokusů musí zajistit, aby bolest, utrpení, strach nebo trvalé poškození, které jsou pokusnému zvířeti v průběhu pokusu způsobovány, byly, pokud nejsou nevyhnutelné, minimalizovány na nejnižší možnou úroveň. Aby projekty pokusů byly prováděny v souladu

s rozhodnutím o schválení projektu pokusů, a aby v případě porušení požadavků byla přijata a zaznamenána vhodná nápravná opatření. V případě schválení projektu pokusu to bylo oznámeno krajské veterinární správě a po zahájení pokusu byl veden protokol a v něm potvrzovány úkony stanovené projektem pokusů. Vedoucí projektu pokusu musí umožnit osobě odpovědné za péči o pokusná zvířata, odborné komisi pro zajišťování dobrých životních podmínek pokusných zvířat a orgánům ochrany zvířat kontrolu plnění podmínek projektu pokusu, včetně provádění zápisů o této kontrole do protokolu. Dále musí zajistit, aby byla zabezpečena péče o pokusná zvířata při pokusu a kontrolována činnost dalších zaměstnanců související s pokusem, zejména ošetřovatelů, kteří se na ní podílejí a pokus byl ukončen po dosažení cíle nebo nejpozději v termínu stanoveném projektu pokusu. Pokud si vedoucí projektu pokusu stanoví zástupce, má tento v případě zástupu stejné povinnosti, jako vedoucí projektu pokusu.

Vyhláška č. 419/2012 Sb., o ochraně pokusných zvířat

V této vyhlášce nalezneme vzor formuláře žádosti o udělení oprávnění k používání pokusných zvířat a vzor formuláře žádosti o udělení oprávnění k chovu nebo dodávce pokusných zvířat, seznam údajů, které je chovatel, dodavatel nebo uživatel pokusných zvířat předložit posuzovatelům a vzor formuláře žádosti o schválení pokusů. V přílohách pak nalezneme požadavky na prostor, vybavení, prostředí a jeho kontrolu, metody usmrcování a počty pokusných zvířat při jejich přepravě v kontejneru.